

СІРИЙ Вадим

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0003-6621-0721>

vadims398@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ АРБІТРІВ З БАСКЕТБОЛУ У США

У статті здійснено комплексний аналіз організаційно-дидактичних засад системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу у США. Обґрунтовано сутність цієї системи як багаторівневої, безперервної та практико-орієнтованої моделі, що інтегрує освітні, управлінські та оцінювальні компоненти та функціонує на засадах відкритості, адаптивності й інституційної взаємодії. Встановлено, що професійний розвиток арбітрів у США ґрунтується на принципах компетентнісного підходу, індивідуалізації навчання, поетапності професійного зростання та системного моніторингу якості суддівства, а також реалізується через концепцію «*learning by officiating*», яка передбачає домінування практичного досвіду в умовах реальної змагальної діяльності та постійного зворотного зв'язку.

Проаналізовано функціональну взаємодоповнюваність програм NBA, G League та NCAA як структурних елементів єдиної національної екосистеми підготовки арбітрів, що забезпечує послідовний перехід від базового до професійного рівня суддівства. Охарактеризовано провідні технології професійного розвитку, серед яких особливе значення мають відеоаналіз ігрових епізодів, експертне оцінювання, менторство, цифрові освітні платформи, ситуаційне моделювання та рейтингові системи оцінювання ефективності діяльності арбітрів.

Визначено особливості сертифікації та ліцензування як інституційного механізму стандартизації та контролю якості професійної діяльності суддів. Доведено, що ефективність американської моделі зумовлена поєднанням освітніх інновацій, технологічної підтримки та управлінських підходів до розвитку людських ресурсів у спорті, а також високим рівнем інституційної координації між різними організаціями та лігами. Обґрунтовано можливості адаптації окремих елементів цього досвіду до української системи підготовки спортивних арбітрів, з урахуванням сучасних викликів розвитку національного спорту.

Ключові слова: професійний розвиток арбітрів, баскетбол, суддівство, компетентнісний підхід, безперервна освіта.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2026.2.19>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 04.04.2026

Прийнята до друку / Accepted 21.05.2026

Опубліковано / Published 28.05.2026

© СІРИЙ Вадим

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному спорті система підготовки та підвищення кваліфікації спортивних арбітрів розглядається як цілісна, багаторівнева та безперервна педагогічна система, спрямована на формування і стабільне відтворення високого рівня професійної компетентності суддів. Актуальність системного підходу до підготовки арбітрів зумовлена зростанням динаміки змагальної діяльності, ускладненням правил гри, посиленням медіа та психологічного тиску, а також

підвищенням соціальної відповідальності суддівських рішень.

У баскетболі ці тенденції проявляються особливо виразно, оскільки арбітр змушений діяти в умовах обмеженого часу, високої швидкості ігрових епізодів та постійної зміни ігрових ситуацій. У зв'язку з цим система підготовки арбітрів у США формується як відкрита, адаптивна та інституційно впорядкована модель, що інтегрує початкову підготовку, регулярне підвищення кваліфікації та механізми професійного відбору і кар'єрного зростання.

Сутність системи підготовки та підвищення кваліфікації спортивних арбітрів полягає в організації безперервного процесу

професійного розвитку, який забезпечує послідовне набуття, поглиблення, оновлення та корекцію знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей, необхідних для ефективного здійснення арбітражної діяльності.

У контексті даного дослідження система професійного розвитку спортивних арбітрів у США розглядається як цілісна організаційно-педагогічна модель, яка інтегрує освітні, управлінські та оцінювальні механізми й функціонує за принципами безперервного професійного розвитку та доказово-орієнтованого управління якістю суддівства.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові дослідження свідчать, що ефективна система підготовки арбітрів має ґрунтуватися на принципах неперервності, поетапності, диференціації, інтеграції теорії і практики, а також об'єктивного оцінювання результатів діяльності (Hancock, Dawson, & Auger, 2015; MacMahon et al., 2014). У цьому контексті підготовка арбітрів не обмежується початковим навчанням, а розглядається як тривалий професійний процес, у межах якого підвищення кваліфікації виступає системоутворювальним елементом.

З позицій сучасної спортивної науки діяльність арбітра трактується як специфічний різновид професійної діяльності, що вимагає інтеграції когнітивних, перцептивних, психофізіологічних і соціально-комунікативних компонентів (MacMahon et al., 2014). Саме ці положення формують теоретичну основу для аналізу системи підготовки та підвищення кваліфікації арбітрів з баскетболу, зокрема у США, де суддівство розглядається як професійна діяльність із чітко вибудованою траєкторією розвитку.

У межах сучасної концепції (*Officiating excellence*) розвиток арбітра розглядається не як одноразовий етап початкової підготовки, а як керований, довготривалий і адаптивний процес, орієнтований на вимоги конкретного рівня змагань (T. Webb et al., 2025). На відміну від традиційних освітніх моделей, система США не прив'язана до формальної академічної освіти, а зосереджена на практичній готовності арбітра ефективно

діяти в умовах реального змагального процесу.

Як зазначають T. Webb et al. (2025), характерною ознакою сучасних систем підготовки спортивних суддів у провідних лігах є їхня гнучкість, адаптивність та тісний зв'язок із системами управління якістю суддівства. У цьому контексті підвищення кваліфікації розглядається як невід'ємний елемент професійної діяльності арбітра, а не як епізодичний захід.

Водночас принциповою відмінністю системи США є її виразна практико-орієнтована спрямованість та інтеграція механізмів кар'єрного розвитку арбітрів у загальну систему управління суддівством. Якщо в українських моделях акцент робиться переважно на методичному та педагогічному обґрунтуванні підготовки (Ю. Маніло, 2015), то в американській практиці домінує управлінський підхід до розвитку арбітрів як ключового людського ресурсу спортивних організацій (T. Webb et al., 2025).

На відміну від багатьох європейських країн, де підготовка суддів здебільшого координується національними федераціями за централізованою моделлю, у США розвиток арбітрів відбувається через мережу взаємопов'язаних, але відносно автономних програм. Така організація забезпечує гнучкість освітніх траєкторій і водночас підсилює селекційний характер системи. Така багаторівнева побудова відповідає загальній логіці американської системи розвитку елітного спорту, описаній у порівняльних дослідженнях (Sparvero et al., 2008).

Зміст програм професійного розвитку арбітрів у США має виразну компетентнісну структуру, що відображає сучасні уявлення про багатовимірну природу суддівської діяльності. У межах компетентнісного підходу виокремлюється система взаємопов'язаних компонентів, кожен із яких виконує специфічну функцію у формуванні професійної готовності баскетбольного арбітра.

У ширшому педагогічному контексті зазначені підходи корелюють із сучасними теоріями освіти тренерів і спортивних фахівців. Дослідження D. Gould та співавт. (1990), G. Demers та співавт. (2006), а також C. Cushion та співавт. (2003), L. Nelson та співавт. (2006) підкреслюють, що ефективні програми професійного розвитку мають бути

компетентнісно орієнтованими, безперервними та практикоцентричними. Подібні висновки містяться і в роботах L. Maletе і D. Feltz (2000), L. Blom та ін. (2010), де доведено позитивний вплив структурованих освітніх програм на професійну ефективність спортивних фахівців.

Сучасні програми розвитку арбітрів у США дедалі більше спираються на аналітику ігрової діяльності. Дослідження Conte et al. (2019), присвячене профілю продуктивності у баскетболі 3×3, демонструє високий темп гри, значну щільність ігрових епізодів та підвищені вимоги до швидкості прийняття рішень. Для арбітрів це означає необхідність скорочення латентності суддівського рішення, підвищення точності позиціонування, підтримання високої функціональної готовності протягом усього матчу. У програмах розвитку США ці вимоги реалізуються через відеотренінг, ситуаційне моделювання та використання систем performance review.

Ефективність програм значною мірою пояснюється особливостями американської моделі спортивної політики. Як зазначають M. Green і B. Houlihan (2005), США характеризуються «керованою децентралізацією», що стимулює інновації на рівні організацій.

З історико-інституційної точки зору (Lockhart, 2003) це пов'язано з традицією американського інституційного плюралізму. У сфері суддівства це проявляється у конкуренції суддівських кемпів, активній ролі професійних ліг, швидкому впровадженні технологій, орієнтації на індивідуальні траєкторії кар'єри.

Водночас Smolianov et al. (2014) підкреслюють, що така модель поєднує масову базу підготовки з жорсткою селекцією на професійному рівні, що повністю відповідає структурі розвитку баскетбольних арбітрів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що ефективність систем професійного розвитку у спорті США значною мірою зумовлена їхньою державно-інституційною узгодженістю та політичною пріоритетністю розвитку спорту. Зокрема, M. Green і B. Houlihan (2005) обґрунтовують, що успішні елітні спортивні системи формуються через цілеспрямоване політичне навчання (policy

learning) і стратегічне управління ресурсами. У цьому контексті підготовка арбітрів розглядається як складова ширшої екосистеми розвитку спорту високих досягнень. Водночас С. Lockhart (2003) підкреслює культурно-інституційні передумови американської моделі, зокрема її прагматизм, децентралізацію та орієнтацію на результат, що безпосередньо відображається і в організації суддівської підготовки.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених підготовці спортивних арбітрів, низка аспектів залишається недостатньо розробленою. Зокрема, у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі відсутній цілісний системний аналіз організаційно-дидактичних засад професійного розвитку арбітрів з баскетболу у США як інтегрованої моделі, що поєднує освітні, управлінські та технологічні компоненти.

Недостатньо дослідженими залишаються технологічні аспекти професійного розвитку, зокрема роль цифрових платформ, відеоаналізу та систем performance review у підвищенні якості суддівства.

Окремої уваги потребує проблема адаптації ефективних елементів американської моделі до умов української системи підготовки арбітрів, з урахуванням інституційних, організаційних і ресурсних обмежень.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Обґрунтування організаційно-дидактичних засад системи професійного розвитку арбітрів з баскетболу у США

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Порівняння програм професійного розвитку арбітрів з баскетболу у США, зокрема NBA, G League та NCAA дозволяє виявити їхню функціональну комплементарність у єдиній національній екосистемі розвитку арбітрів (табл. 1). Результати порівняння програм професійного розвитку арбітрів у National Basketball Association, NBA G League та National Collegiate Athletic Association засвідчують

наявність чітко диференційованої багаторівневої моделі формування суддівської майстерності в американському баскетболі.

Узагальнений аналіз таблиці дозволяє виявити системні педагогічні закономірності та окреслити напрями можливого запозичення для українського контексту.

Передусім за критерієм домінантної педагогічної функції простежується логічна вертикаль професійного зростання арбітра. У NBA акцент зміщується на елітно-професійну реалізацію та оптимізацію діяльності вже сформованих суддів високого рівня. Тут освітня складова підпорядкована підвищенню

стабільності рішень, точності механіки та ефективності управління грою. Натомість G League виконує чітко виражену формувальну функцію: вона забезпечує перехід від потенційної готовності до стійкої професійної компетентності через поетапну адаптацію до вимог професійного баскетболу. У системі NCAA домінує базова підготовка та масове залучення, що відповідає функції» рекрутингу суддівських кадрів. У порівняльно-педагогічному вимірі така трирівнева логіка підтверджує ефективність ступеневих моделей підготовки та актуалізує потребу їх цілісного проектування в Україні.

Таблиця 1

Порівняння програм NBA, G League та NCAA

Критерій порівняння	National Basketball Association (NBA)	NBA G League	National Collegiate Athletic Association (NCAA)	Імплікації для України
Домінантна педагогічна функція	Елітно-професійна реалізація та оптимізація суддівської діяльності	Професійне становлення та поетапна адаптація арбітрів	Базова професійна підготовка та масове залучення	Доцільним є вибудовування багаторівневої моделі підготовки арбітрів із чітким розмежуванням етапів професійного зростання
Тип програм професійного розвитку	Високоспеціалізовані, індивідуалізовані програми майстерності	Розвивально-перехідні програми професійного зростання	Освітньо-базові та навчально-методичні програми	Потребує впровадження диференційованих програм підвищення кваліфікації відповідно до рівня арбітра
Рівень селекційної конкуренції	Максимально жорсткий, багаторівневий відбір	Високий, з орієнтацією на перспективність	Помірний із тенденцією до підвищення	Варто посилити об'єктивні механізми відбору та рейтингового оцінювання суддів
Характер наставництва (mentoring)	Персоніфіковане експертне супроводження	Інтенсивне формувальне наставництво	Переважно групові та клінічні форми	Доцільно інституціоналізувати систему наставництва та підготовки інструкторів арбітражу
Рівень аналітико-технологічного забезпечення	Системно інтегрована високотехнологічна аналітика	Активне впровадження цифрової аналітики	Поступове розширення аналітичних практик	Необхідно розширити використання відеоаналізу та цифрових платформ оцінювання арбітрів

Аналіз типів програм професійного розвитку демонструє послідовне зростання рівня індивідуалізації та спеціалізації. У NBA переважають високоспеціалізовані персоніфіковані програми майстерності,

орієнтовані на точкове вдосконалення професійних дефіцитів конкретного арбітра. G League використовує розвивально-перехідні програми, у яких поєднуються елементи навчання, практичного суддівства

та селекційного моніторингу. Натомість NCAA спирається переважно на освітньо-базові та навчально-методичні формати (школи, семінари, регіональні табори). Така градація свідчить про педагогічно доцільну диференціацію змісту підготовки залежно від стадії професіоналізації. Для української системи це означає необхідність відмови від уніфікованих курсів підвищення кваліфікації на користь рівнево диференційованих програм.

Характерною рисою американської системи є домінування навчання через діяльність (*experiential learning*). Формування професійної компетентності відбувається через безпосереднє залучення до суддівства матчів різного рівня складності, участь у клініках, скримеджах, літніх лігах та навчальних іграх.

Теоретичні модулі виконують підтримувальну функцію, тоді як основний розвитковий ефект досягається через принцип «*learning by officiating*», тобто кероване практичне занурення в реальні ігрові умови. Такий підхід суттєво зменшує розрив між навчанням і професійною діяльністю та прискорює становлення суддівської майстерності.

З позицій теорії експертної діяльності така організація підготовки узгоджується з положеннями К. Anders Ericsson (2003) щодо визначальної ролі керованої практики в досягненні високого рівня професійної майстерності. «*Deliberate practice*» передбачає виконання завдань, що виходять за межі поточного рівня компетентності фахівця, супроводжуються детальним аналізом і спрямовані на поступове вдосконалення специфічних навичок. Подібні висновки містяться у працях W. Gilbert & P. Trudel (1999), які підкреслюють значення рефлексивного аналізу досвіду як механізму професійного зростання. Отже, принцип «*learning by officiating*» у системі підготовки американських арбітрів відповідає науково обґрунтованим моделям формування експертності та забезпечує інтеграцію діяльності, оцінювання й саморефлексії в єдиний цикл розвитку.

Важливою особливістю є раннє включення кандидатів у практику суддівства вже на етапах шкільного та університетського баскетболу. Це створює ефект «довгого професійного зростання», коли майбутній

арбітр накопичує значний обсяг ігрового досвіду ще до виходу на професійний рівень.

З позицій порівняльної педагогіки така стратегія підсилює формування ситуаційного мислення, швидкості прийняття рішень і професійної впевненості, що є критично важливими в умовах високошвидкісного баскетболу.

Стратегія раннього включення до суддівської практики корелює з сучасними підходами до довготривалого розвитку фахівців у спорті. У рекомендаціях National Basketball Association щодо молодіжного баскетболу (J. DiFiori et al., 2018) підкреслюється важливість поступового накопичення досвіду, різностороннього розвитку та уникнення передчасної вузької спеціалізації. У ширшому контексті розвитку професійного спорту США, дослідженому E. Sparvero, L. Chalip & C. Green (2008), зазначається, що американська модель ґрунтується на поєднанні відкритої конкурентної системи та тривалої індивідуальної траєкторії зростання. Відтак рання професіоналізація арбітрів може розглядатися як елемент довготривалої моделі формування експертності, що забезпечує поступове нарощування когнітивної складності діяльності та підвищення рівня професійної автономії.

Суттєвою ознакою американської моделі підготовки та професійного супроводу спортивних арбітрів є наявність багаторівневої системи оцінювання їх діяльності, яка функціонує як інструмент постійного контролю якості суддівства та водночас як механізм професійного розвитку. Найбільш системно й інституціоналізовано ця модель реалізується в межах National Basketball Association та NBA G League, де оцінювання суддів інтегроване в загальну структуру управління лігою та кадрової політики.

У професійних і студентських лігах США кожне суддівське рішення має значний спортивний, фінансовий та репутаційний резонанс. Наприклад, матчі плей-оф National Basketball Association транслюються у понад 200 країнах світу, що зумовлює необхідність максимальної об'єктивності та професійної бездоганності арбітрів. У структурі National Collegiate Athletic Association фінальні турніри з баскетболу (зокрема «*March Madness*») охоплюють тисячі команд та

мільйонну аудиторію глядачів, що також актуалізує проблему системного підвищення кваліфікації суддів.

Форми і методи професійного розвитку в США розглядаються не лише як елемент кадрової політики, а як стратегічний інструмент забезпечення якості змагальної діяльності.

Актуальність системного вдосконалення форм і методів професійного розвитку арбітрів підтверджується сучасними науковими дослідженнями. Зокрема, у систематичному огляді D. García-Santos та співавт. (2020) узагальнено емпіричні дані щодо чинників ефективності діяльності баскетбольних арбітрів, серед яких ключовими визначено точність прийняття рішень, якість позиціонування, фізичну готовність, психологічну стійкість та послідовність інтерпретації ігрових контактів. Автори наголошують на необхідності комплексного підходу до професійного розвитку, що інтегрує фізіологічні, когнітивні та психоемоційні компоненти підготовки.

Подібні висновки містяться у нарративному огляді M. Nabli та співавт. (2019), де підкреслюється важливість застосування до суддівства інструментарію спортивної науки, зокрема моніторингу навантажень, відеоаналізу та стандартизованого тестування. Таким чином, аналіз сучасних досліджень підтверджує доцільність розгляду форм і методів професійного розвитку арбітрів як цілісної багатокomпонентної системи.

Централізовані навчально-тренувальні збори є ключовою формою професійного вдосконалення. Їх актуальність посилюється щорічними змінами у трактуванні правил, впровадженням нових технологій (зокрема систем відеоперегляду) та ускладненням ігрової динаміки.

Якщо зміст визначає структурні компоненти професійної компетентності, а форми і методи окреслюють організаційні способи її формування, то технології відображають алгоритмізовану, системно впорядковану сукупність процедур, інструментів і механізмів, що забезпечують гарантоване досягнення запланованих результатів професійного зростання арбітрів.

У процесі аналізу встановлено, що технологічна складова американської моделі професіоналізації суддівської діяльності формується в межах інституційного середовища таких організацій, як National Basketball Association, National Collegiate Athletic Association та National Federation of State High School Associations, і характеризується високим рівнем стандартизації, алгоритмізації процедур та інтеграції освітніх і моніторингових механізмів.

Систематизація одержаних результатів та відображення структурно-функціональної логіки досліджуваних технологій представлено у таблиці 2.

Проведене узагальнення дозволяє стверджувати, що виокремлені технології не функціонують ізольовано, а перебувають у відносинах змістової та функціональної взаємодоповнюваності.

Суттєвим елементом системи професійного розвитку спортивних арбітрів у Сполучених Штатах Америки є механізми сертифікації та ліцензування, які забезпечують стандартизацію підготовки, контроль якості суддівства та поступове просування арбітрів у межах ієрархії змагань. У контексті американської спортивної системи ці механізми виступають інституційним інструментом регулювання професійної діяльності суддів, а також засобом підтвердження їхньої компетентності відповідно до вимог конкретних спортивних організацій та рівнів змагань.

У США система сертифікації спортивних арбітрів має багаторівневий характер і функціонує в межах різних організаційних структур, зокрема шкільного, студентського та професійного спорту. Відповідно, процедура отримання сертифіката або ліцензії регулюється відповідними спортивними організаціями та асоціаціями, серед яких важливу роль відіграють National Federation of State High School Associations (NFHS), National Collegiate Athletic Association (NCAA), USA Basketball та професійні ліги, зокрема National Basketball Association (NBA). Кожна з цих організацій формує власні критерії відбору, систему навчання та процедури оцінювання арбітрів.

Технології професійного розвитку арбітрів з баскетболу у США та їх функціональне призначення

№	Технологія	Сутнісна характеристика	Основні інструменти реалізації	Професійний ефект
1.	Компетентнісно-орієнтована	Системоутворювальний механізм узгодження змісту підготовки з вимогами змагальної практики	Профілі компетентностей; поетапний допуск; стандартизована сертифікація; об'єктивні критерії оцінювання	Забезпечення відповідності рівня підготовки арбітра вимогам змагань різного рівня
2.	Відеоаналіз та експертне оцінювання	Технологія підвищення об'єктивності та уніфікації суддівської практики	Аналіз ігрових епізодів; експертні розбори; індивідуальний зворотний зв'язок	Формування рефлексивної культури, розвиток аналітичного мислення, підвищення точності рішень
3.	Менторська та коучингова	Технологія індивідуалізації професійного розвитку	Наставництво; індивідуальні консультації; супровід кар'єрного зростання	Формування професійної ідентичності, психологічної стійкості, комунікативної компетентності
4.	Е-learning та цифрові платформи	Інструмент цифровізації професійної підготовки	Онлайн-курси; інтерактивне тестування; електронне портфоліо; автоматизований моніторинг	Підвищення доступності, безперервності та індивідуалізації навчання
5.	Ситуаційне моделювання	Технологія формування практичної готовності до нестандартних ситуацій	Кейс-метод; рольові тренінги; відеосимуляції	Розвиток адаптивності, оперативності прийняття рішень, комунікативної готовності
6.	Безперервний моніторинг та рейтингове оцінювання	Інтегративний механізм зворотного зв'язку та управління якістю суддівства	Статистичний аналіз; оцінювання точності рішень; рейтингові показники	Контроль, корекція та стимулювання професійного самовдосконалення

Суттєвою особливістю сучасної американської моделі є також активне використання інформаційних і цифрових технологій у процесі підготовки та оцінювання діяльності арбітрів. Онлайн-платформи, електронні системи тестування, відеоаналіз суддівських рішень та аналітичні інструменти дозволяють значно підвищити ефективність освітнього процесу, забезпечити об'єктивність оцінювання професійних компетентностей суддів та створити умови для їхнього індивідуального професійного розвитку.

Таким чином, система сертифікації та ліцензування у професійному розвитку спортивних арбітрів у США є комплексною та ефективною моделлю організації підготовки суддівського корпусу. Її структурні елементи –

багаторівнева система професійного просування, розвинена мережа освітніх програм, регулярне оцінювання професійних компетентностей, етичне регулювання діяльності суддів та використання сучасних технологій – забезпечують високий рівень професійної підготовки арбітрів і сприяють підтриманню стандартів справедливого та якісного суддівства на всіх рівнях спортивних змагань.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

У результаті дослідження встановлено, що система професійного розвитку арбітрів з баскетболу у США є цілісною,

багаторівневою та динамічною моделлю, яка забезпечує безперервне формування та вдосконалення професійної компетентності суддів. Її ключовими характеристиками є чітка диференціація етапів професійного зростання, інтеграція навчання з практичною діяльністю, високий рівень індивідуалізації підготовки та системний моніторинг якості суддівства.

Доведено, що ефективність цієї системи зумовлена поєднанням компетентнісно орієнтованих програм, сучасних освітніх технологій, розвинених механізмів наставництва та об'єктивного оцінювання діяльності арбітрів. Особливе значення має принцип «learning by officiating», який забезпечує формування професійної майстерності через керовану практичну діяльність.

Встановлено, що програми NBA, G League та NCAA функціонують як взаємодоповнювальні елементи єдиної

екосистеми підготовки арбітрів, забезпечуючи поступове професійне зростання від базового до професійного рівня. Важливу роль у підтриманні якості суддівства відіграють технології відеоаналізу, цифровізації навчання та рейтингового оцінювання.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні науково обґрунтованої моделі адаптації американського досвіду до української системи підготовки арбітрів, зокрема щодо впровадження багаторівневої структури професійного розвитку, інституціоналізації наставництва та розширення використання цифрових технологій. Актуальним є також емпіричне дослідження ефективності впровадження окремих елементів цієї системи в умовах вітчизняної спортивної практики.

Література

- Hancock, D. J., Dawson, D. J., & Auger, D. (2015). Why ref? Understanding sport officials' motivations to begin, continue, and quit. *Movement & Sport Sciences*, 87, 31–39. <https://doi.org/10.1051/sm/2014018>
- Macmahon, Clare & Mascarenhas, Duncan & Plessner, Henning & Pizzera, Alexandra & Oudejans, Raoul & Raab, Markus. (2014). *Sports Officials and Officiating: Science & Practice*. ISBN: 978-0415835756
- Webb, T., Hancock, D. J., Weston, M., Warner, S., Helsen, W. F., MacMahon, C., Tingle, J. K. (2025). The future for sport officiating research: an expert statement. *Managing Sport and Leisure*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/23750472.2025.2468711>
- Маніло, Ю. В. (2015). Підготовка арбітрів різної кваліфікації до професійної діяльності у футболі (Дисертація кандидата наук з фізичного виховання і спорту). Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського.
- Sparvero, E., Chalip, L., & Green, C. B. (2008). United States. In B. Houlihan & M. Green (Eds.), *Comparative elite sport development: Systems, structures and public policy* (pp. 242–271). Elsevier. ISBN: 978-0-7506-8281-7
- Gould, D., Giannini, J., Krane, V., & Hodge, K. (1990). Education needs of elite U.S. National Team, Pan American and Olympic coaches. *Journal of Teaching in Physical Education*, 9, 332-344. <https://doi.org/10.1123/jtpe.9.4.332>
- Demers, G., Woodburn, A. J., & Savard, C. (2006). The development of an undergraduate competency-based coach education program. *The Sport Psychologist*, 20, 162-173. <https://doi.org/10.1123/tsp.20.2.162>
- Cushion, C. J., Armour, K. M., & Jones, R. L. (2003). Coach Education and Continuing Professional Development: Experience and Learning to Coach. *Quest*, 55(3), 215–230. <https://doi.org/10.1080/00336297.2003.10491800>
- Nelson, L. J., & Cushion, C. J. (2006). Reflection in coach education: The case of the national governing body coaching certificate. *The Sport Psychologist*, 20, 174-183. <https://doi.org/10.1123/tsp.20.2.174>
- Malete, L., & Feltz, D. L. (2000). The effect of a coaching education program on coaching efficacy. *The Sport Psychologist*, 14(4), 410–417. <https://doi.org/10.1123/tsp.14.4.410>
- Blom, L. C., Wininger, S. R., Zakrajsek, R., & Kirkpatrick, K. (2010). Coaches' perceived knowledge of the national standards for sport coaches: Insights into coach development. *Journal of Coaching Education*, 3(3), 19–36. <https://doi.org/10.1123/jce.3.3.19>
- Conte, D., Straigis, E., Clemente, F. M., Gómez, M. Á., & Tessitore, A. (2019). Performance profile and game-related statistics of FIBA 3x3 Basketball World Cup 2017. *Biology of sport*, 36(2), 149–154. <https://doi.org/10.5114/biolSport.2019.83007>
- Green, M., & Houlihan, B. (2005). *Elite sport development: Policy learning and political priorities*. Routledge / Taylor & Francis.
- Lockhart, C. (2003). *The roots of American exceptionalism: Institutions, Culture and Policies*. Palgrave Macmillan.
- Smolianov, P., Zakus, D., & Gallo, J. (2014). *Sport development in the United States: High performance and mass participation*. Routledge / Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203066607>

16. Ericsson, K.A. (2003). Development of elite performance and deliberate practice. In J.L. Starkes & K.A. Ericsson (Eds.), *Expert performance in sports: Advances in research on expertise* (pp. 49-83). Champaign, IL: Human Kinetics.
17. Gilbert, W., & Trudel, P. (1999). An evaluation strategy for coaching education programs, *Journal of Sport Behavior*, 22, 234-250.
18. DiFiori, J. P., Güllich, A., Brenner, J. S., Côté, J., Hainline, B., Ryan III, E., & Malina, R. M. (2018). The NBA and youth basketball: Recommendations for promoting a healthy and positive experience. *Sports Medicine*, 48, 2053–2065. <https://doi.org/10.1007/s40279-018-0950-0>
19. García-Santos, D., Gómez-Ruano, M. A., Vaquera, A., & Ibáñez, S. J. (2020). Systematic review of basketball referees' performances. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 20(3), 495–533. <https://doi.org/10.1080/24748668.2020.1758437>
20. Nabli, M. A., Ben Abdelkrim, N., Fessi, M. S., DeLang, M. D., Moalla, W., & Chamari, K. (2019). Sport science applied to basketball refereeing: a narrative review. *The Physician and Sportsmedicine*, 47(4), 365–374. <https://doi.org/10.1080/00913847.2019.1599588>

Reference

1. Hancock, D. J., Dawson, D. J., & Auger, D. (2015). Why ref? Understanding sport officials' motivations to begin, continue, and quit. *Movement & Sport Sciences*, 87, 31–39. <https://doi.org/10.1051/sm/2014018>
2. Macmahon, Clare & Mascarenhas, Duncan & Plessner, Henning & Pizzera, Alexandra & Oudejans, Raoul & Raab, Markus. (2014). *Sports Officials and Officiating: Science & Practice*. ISBN: 978-0415835756
3. Webb, T., Hancock, D. J., Weston, M., Warner, S., Helsen, W. F., MacMahon, C., Tingle, J. K. (2025). The future for sport officiating research: an expert statement. *Managing Sport and Leisure*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/23750472.2025.2468711>
4. Manilo, Yu. V. (2015). Pidhotovka arbitriv riznoi kvalifikatsii do profesiinoi diialnosti u futboli (Dysertatsiia kandydata nauk z fizychnoho vykhovannia i sportu). Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni M. Kotsiubynskoho.
5. Sparvero, E., Chalip, L., & Green, C. B. (2008). United States. In B. Houlihan & M. Green (Eds.), *Comparative elite sport development: Systems, structures and public policy* (pp. 242–271). Elsevier. ISBN: 978-0-7506-8281-7
6. Gould, D., Giannini, J., Krane, V., & Hodge, K. (1990). Education needs of elite U.S. National Team, Pan American and Olympic coaches. *Journal of Teaching in Physical Education*, 9, 332-344. <https://doi.org/10.1123/jtpe.9.4.332>
7. Demers, G., Woodburn, A. J., & Savard, C. (2006). The development of an undergraduate competency-based coach education program. *The Sport Psychologist*, 20, 162-173. <https://doi.org/10.1123/tsp.20.2.162>
8. Cushion, C. J., Armour, K. M., & Jones, R. L. (2003). Coach Education and Continuing Professional Development: Experience and Learning to Coach. *Quest*, 55(3), 215–230. <https://doi.org/10.1080/00336297.2003.10491800>
9. Nelson, L. J., & Cushion, C. J. (2006). Reflection in coach education: The case of the national governing body coaching certificate. *The Sport Psychologist*, 20, 174-183. <https://doi.org/10.1123/tsp.20.2.174>
10. Maleté, L., & Feltz, D. L. (2000). The effect of a coaching education program on coaching efficacy. *The Sport Psychologist*, 14(4), 410–417. <https://doi.org/10.1123/tsp.14.4.410>
11. Blom, L. C., Wininger, S. R., Zakrajsek, R., & Kirkpatrick, K. (2010). Coaches' perceived knowledge of the national standards for sport coaches: Insights into coach development. *Journal of Coaching Education*, 3(3), 19–36. <https://doi.org/10.1123/jce.3.3.19>
12. Conte, D., Straigis, E., Clemente, F. M., Gómez, M. Á., & Tessitore, A. (2019). Performance profile and game-related statistics of FIBA 3x3 Basketball World Cup 2017. *Biology of sport*, 36(2), 149–154. <https://doi.org/10.5114/biolosport.2019.83007>
13. Green, M., & Houlihan, B. (2005). *Elite sport development: Policy learning and political priorities*. Routledge / Taylor & Francis.
14. Lockhart, C. (2003). *The roots of American exceptionalism: Institutions, Culture and Policies*. Palgrave Macmillan.
15. Smolianov, P., Zakus, D., & Gallo, J. (2014). *Sport development in the United States: High performance and mass participation*. Routledge / Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203066607>
16. Ericsson, K.A. (2003). Development of elite performance and deliberate practice. In J.L. Starkes & K.A. Ericsson (Eds.), *Expert performance in sports: Advances in research on expertise* (pp. 49-83). Champaign, IL: Human Kinetics.
17. Gilbert, W., & Trudel, P. (1999). An evaluation strategy for coaching education programs, *Journal of Sport Behavior*, 22, 234-250.
18. DiFiori, J. P., Güllich, A., Brenner, J. S., Côté, J., Hainline, B., Ryan III, E., & Malina, R. M. (2018). The NBA and youth basketball: Recommendations for promoting a healthy and positive experience. *Sports Medicine*, 48, 2053–2065. <https://doi.org/10.1007/s40279-018-0950-0>
19. García-Santos, D., Gómez-Ruano, M. A., Vaquera, A., & Ibáñez, S. J. (2020). Systematic review of basketball referees' performances. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 20(3), 495–533. <https://doi.org/10.1080/24748668.2020.1758437>
20. Nabli, M. A., Ben Abdelkrim, N., Fessi, M. S., DeLang, M. D., Moalla, W., & Chamari, K. (2019). Sport science applied to basketball refereeing: a narrative review. *The Physician and Sportsmedicine*, 47(4), 365–374. <https://doi.org/10.1080/00913847.2019.1599588>

Abstract

SIRYI Vadym

Khmelnyskyi National University

ORGANIZATIONAL AND DIDACTIC FOUNDATIONS OF THE SYSTEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF BASKETBALL REFEREES IN THE UNITED STATES

The article provides a comprehensive analysis of the organizational and didactic foundations of the system of professional development of basketball referees in the United States. The essence of this system is substantiated as a multi-level, continuous, and practice-oriented model that integrates educational, managerial, and evaluative components and operates on the principles of openness, adaptability, and institutional interaction. It has been established that the professional development of referees in the USA is based on the principles of the competency-based approach, individualization of learning, gradual professional growth, and systematic monitoring of officiating quality, and is implemented through the concept of "learning by officiating," which emphasizes the dominance of practical experience in real competitive environments and continuous feedback.

The functional complementarity of the NBA, G League, and NCAA programs is analyzed as structural elements of a unified national ecosystem for referee development, ensuring a consistent transition from the basic to the professional level of officiating. The leading technologies of professional development are characterized, among which particular importance is given to video analysis of game situations, expert evaluation, mentoring, digital learning platforms, situational modeling, and rating systems for assessing referees' performance effectiveness.

The features of certification and licensing are identified as institutional mechanisms for standardization and quality control of referees' professional activity. It is proved that the effectiveness of the American model is the combination of educational innovations, technological support, and managerial approaches to human resource development in sport, as well as a high level of institutional coordination between various organizations and leagues. The possibilities of adapting certain elements of this experience to the Ukrainian system of training sports referees are substantiated, taking into account current challenges in the development of national sport.

Keywords: professional development of referees, basketball, officiating, competency-based approach, continuing education.
